

CHARACTERISTICS AND SIGNIFICANCE OF THE SILVER ECONOMY

KARAKTERISTIKE I ZNAČAJ SREBRNE EKONOMIJE

MECEV, Dijana & SULJAK, Marin

Abstract: *The human population in most countries is ageing. This phenomenon is a major challenge for the modern society, but it can also be a great opportunity for economic development. This paper deals with the construction of the silver economy as a relatively new term in the economic discourse, and its possible contribution to the economic development. Then, the importance of innovation in the development of the silver economy is highlighted, and opportunities for its development in different business sectors are also analyzed..*

Key words: *silver economy, population ageing, economic development, innovation*

Sažetak: *Stanovništvo većine zemalja stari. Suvremenom društvu ovaj fenomen predstavlja glavni izazov, ali se sve više shvaća da on može predstavljati i priliku za gospodarski razvoj. U ovom se radu analizira koncept srebrne ekonomije, kao relativno novi pojam u ekonomskom disursu, te njezin mogući doprinos gospodarskom razvoju. Zatim se ukazuje na značaj inovacija u razvoju srebrne ekonomije, te se analizira mogućnost njezine primjene u različitim poslovnim sektorima.*

Ključne riječi: *srebrna ekonomija, starenje stanovništva, gospodarski razvoj, inovacije*

Author's data: dr. sc. Dijana, Mečev, v.pred., Veleučilište u Šibeniku, Trg Andrije Hebranga 11, 22000 Šibenik, dijana@vus.hr; Marin, Šuljak, bacc. oec., student Veleučilišta u Šibeniku

1. Uvod

Europske zemlje, kako razvijene tako i one u razvoju, nalaze se u posttranzicijskoj etapi demografskog razvoja, koju obilježavaju niske stope nataliteta i depopulacija. Oba procesa traju dovoljno dugo i imaju tendenciju povećanja već postojećih disproporcija, tako da se znanstveno utemeljeno može reći da su u pitanju krajnje nepovoljne demografske prilike koje određuju, snagom zakonitosti odvijanja demografskih procesa, daljnje nepovoljne tendencije u razvoju stanovništva [1].

Činjenica je da stanovništvo većine zemalja stari. Dvije su temeljne determinante ovog demografskog procesa [2]:

- znatno viši standard stanovništva i podizanje razine zdravstvene zaštite doveli su do poboljšanja zdravlja stanovništva i produljenja životnog vijeka („starenje odozgo“);
- suvremeni način života popraćen je smanjenjem stope fertiliteta, odnosno prosječnog broja djece koje žena rodi tijekom svoje fertile dobi („starenje odozdo“).

Istovremeno, brojna generacija rođena između 1945. i 1965., znana kao *baby boomersi*, upravo je u fazi umirovljenja zbog čega se u brojnim zemljama stvara sve veći pritisak na sustave socijalnog osiguranja i skrbi.

Kao posljedica ovakvih demografskih procesa predviđa se da će do 2060. godine gotovo trećina stanovništva Europske unije biti starija od 65 godina. Istovremeno, udio stanovnika starijih od 80 godina će se značajno povećati (sa 4,6 na 12%) [3].

Prepoznato kao kritičan društveni problem, starenje je postalo važna tema istraživanja u sve većem broju akademskih disciplina. Istraživanja tako sežu od biomedicinskih znanosti do psihologije, sociologije i ekonomskih znanosti. Kada je o potonjima riječ, starenje stanovništva najčešće se veže uz negativne implikacije koje ovaj proces ima na tržište rada i tržište kapitala, kao i na sustave socijalnog osiguranja i skrbi, dok se prilike i mogućnosti rijetko navode [4]. Ipak, sve je više autora koji upozoravaju kako proces starenja stanovništva treba pretvoriti u životnu i poslovnu priliku. Ideja da s 50 godina života počinje još jedan, drugi život, koji može biti kvalitetan i dug gotovo kao i prvi, u početku se doimala utopijom. No, životi mnogih ljudi nakon 60-te, 70-te pa i 80-te, zdravi su, dinamični i bogati, često obilježeni pozitivnim profesionalnim i životnim promjenama. Na toj su se ideji počele razvijati nove industrije, proizvodi, usluge i zakonska rješenja, što je dovelo do pojave i rasta tzv. srebrne ekonomije (engl. *silver economy*) koja je predmet istraživanja ovog rada.

2. Koncept srebrne ekonomije

Naziv 'srebrna ekonomija' dolazi od sijede, srebrne, boje kose koju najčešće imaju stariji ljudi. Prema službenoj definiciji koju je ponudila Europska komisija, srebrna ekonomija je koncept koji se odnosi na ekonomske prilike koje proizlaze iz javne i osobne potrošnje povezane uz starenje stanovništva i specifične potrebe stanovništva starijeg od 50 godina. Pri tom se stanovništvo koje stari segmentira u tri skupine od kojih svaka ima svoj specifični obrazac potreba - aktivne, osjetljive i zavisne seniore [5]. Ovakvo shvaćanje podrazumijeva promjene u javnim politikama, sustavu

obrazovanja, istraživanju i razvoju, na način da se omogući aktivno starenje, te da se ovaj fenomen iskoristi kao potencijal za razvoj ekonomije.

No ima i užih shvaćanja koncepta srebrne ekonomije. Tako je Štefanik i njegovi suradnici definiraju kao set ekonomskih aktivnosti koje su povezane sa proizvodnjom robe i usluga, osmišljenih na način da zadovolje potrebe starije populacije [6]. Iako je riječ o konceptu koji je relativno nov u ekonomskom diskursu, može se dakle zaključiti da se koristi kao „termin za ekonomiju koju pokreću stariji ljudi, bilo kao aktivni poslovni ljudi ili kao rastuće tržište proizvoda i usluga za ljude starije životne dobi“ [7].

Pregled literature o starenju stanovništva i njegovom utjecaju na ekonomiju ukazuje na dva suprotna pravca. Kod prvog, kojem pripada veći broj znanstvenika i praktičara koji se bave navedenom problematikom, fokus je na negativnim aspektima starenja stanovništva povezanim prvenstveno uz smanjenu radnu snagu i (pre)opterećenost sustava socijalne i zdravstvene zaštite [8],[9], dok drugom pravcu pripadaju autori koji ukazuju na potencijalne društvene i ekonomske prilike starenja stanovništva [10]. Naime, iako su iskustva nordijskih i anglosaksonskih zemalja pokazala da se specifičnim obiteljskim i populacijskim politikama negativni demografski trendovi mogu donekle ublažiti, teško je za očekivati da će se zaustaviti. Stoga ova grupa autora, kojih je sve više, smatra da je jedina razumna strategija izazov starenja stanovništva pretvoriti u nove prilike i mogućnosti, što ujedno predstavlja temelj srebrne ekonomije.

Starenjem stanovništva javni izdatci u sustavu socijalnog osiguranja i zdravstva se povećavaju, ali raste i osobna potrošnja stanovništva zrelije životne dobi. OECD je još 2013. godine ukazao na činjenicu da potrošnja ljudi starijih od 60 godina u posljednjih 20 godina raste za čak 50% brže od potrošnje osoba mlađih od 30 godina. [11] Stanovništvo starije životne dobi, koje trenutno pripada *baby boom* generaciji, većinom se služi tehnologijom, obrazovanije je i fleksibilnije u donošenju odluka nego starije stanovništvo ranije, otvoreno je za isprobavanje novih stvari i ima veću razinu štednje od mlađeg stanovništva [12]. U tom je kontekstu nužno osvijestiti činjenicu da su seniori poseban segment kojem se treba prilagoditi i da će tržište proizvoda namijenjenih starijim osobama sve više rasti. Neke zemlje, poput Njemačke i Francuske, navedeno su već prepoznale te uspješno primjenjuju nacionalne strategije srebrne ekonomije, dok druge svoje strategije nisu niti izradile, a mogućnost realizacije koncepta srebrne ekonomije u tim je zemljama još uvijek slaba, ponajviše zbog vrlo niskih mirovina. Potencijal srebrne ekonomije se tako najčešće veže uz visoko dohodovne zemlje, u kojima raste potrošnja starijih ljudi za „luksuznijim“ proizvodima i uslugama. Ipak, više autora ističe kako proces starenja stanovništva treba biti pozitivna odrednica gospodarskih kretanja i u zemljama u razvoju, čak i ako je riječ o „malim ekonomijama“ [13],[14] u koje prema broju stanovnika, koji predstavlja aproksimaciju za broj potrošača, možemo svrstati i Republiku Hrvatsku. Prema tim autorima, ključ uspjeha srebrne ekonomije u malim ekonomijama ne leži samo u zadovoljenju domicilnih potreba, već i u privlačenju sve brojnijih, relativno zdravih i aktivnih srebrnih potrošača iz visoko dohodovnih

zemalja, kao i usmjeravanju proizvodnje ka specifičnim proizvodima namijenjenim starijoj populaciji i njihovom izvozu [15].

Nažalost, u Republici Hrvatskoj još uvijek nije sazreo novi pogled na proces starenja, a nema niti adekvatnog praćenja podataka povezanih sa srebrnom ekonomijom, posebice vezanih za tržište rada, dohodak, životne uvjete, zdravlje, obrazovanje i korištenje informacijsko komunikacijskih tehnologija. No s obzirom da je naše društvo jedno od prvih koje je suočeno s posljedicama procesa starenja, vrlo brzo bi se mogao dogoditi preokret u pogledu na ovaj problem.

3. Poslovni sektori povezani sa srebrnom ekonomijom

Kako je već ranije elaborirano, aktivno starenje stanovništva može predstavljati priliku za razvoj gospodarstava. Kao potencijale naglašava se da je današnje starije stanovništvo imućnije nego mlade, ima veću razinu štednje te bi se trebalo poticati njihovo trošenje koje bi dovelo do jačanja investicija i stvaranja poslova. Osim toga, koncept srebrne ekonomije pruža brojne mogućnosti razvoja socio-poduzetničkih inicijativa, budući da su u te inicijative često uključeni ljudi starije životne dobi - bilo kao pokretači startupa i mentori, ili kao investicijski anđeli. Primjerice, u razdoblju od 2001. do 2005. godine u Velikoj Britaniji su poduzetnici u dobnoj skupini od 50 do 65 godina pokrenuli 27% ukupnog broja britanskih startup tvrtki, što je ekvivalent 93.500 kompanija. U tom istom razdoblju ova dobna skupina činila je samo 18% ukupne populacije u zemlji [16]. No razvoj tzv. srebrnog poduzetništva u mnogim zemljama usporavaju perceptivne barijere povezane s raširenom implicitnom dobnom diskriminacijom, ali i regulatorna ograničenja koja značajno ograničavaju pristup nekim financijskim instrumentima. Za one instrumente koji su im dostupni plaćaju skuplje kapital kroz više kamatne stope i posebne naknade, što je posljedica percepcije veće rizičnosti.

Kada je o potrošnji riječ, učinci srebrne ekonomije bi trebali dovesti do inovacija u pružanju određenih roba i usluga, koje za cilj imaju zadovoljiti potrebe starijih osoba [17], [18]. Naime, zbog uvriježenog mišljenja da su potrošači starije životne dobi niže platežne moći, te da nisu osobito veliki potrošači, posljednjih nekoliko desetljeća većina je poduzeća svojim poslovnim politikama bila usmjerena na mlade potrošače [19]. No starenjem stanovništva sve se više uviđa kako je postojeće proizvode i usluge potrebno prilagoditi, inovirati ili ponuditi nešto sasvim novo, jer je potražnja za uslugama i proizvodima za osobe starije životne dobi drugačija u odnosu na druge dobne skupine, a ujedno stalno raste zbog produljenja životnoga vijeka [20]. Stoga srebrna ekonomija može imati utjecaj na sve segmente gospodarstva [21].

Prema iskustvima zemalja koje koncept srebrne ekonomije uspješno primjenjuju, pokazalo se da ona posebno važnu ulogu može imati i biti prilika za razvoj sljedećih sektora: sektora informacijske i komunikacijske tehnologije (ICT), komunikacija, financijskog sektora, urbanizma i građevinarstva, tržišta nekretnina, prehrambene industrije, turizma, obrazovanja [17], [18] i javnog sektora [16].

Moguća primjena srebrne ekonomije u navedenim sektorima prikazana je u *tablici 1*.

Sektor	Primjena
ICT	<ul style="list-style-type: none"> ✓ e-zdravstvo ✓ e-obrazovanje ✓ pametna radna mjesta koja bi omogućila rad starijih i tzv. novu karijeru
Građevinarstvo i tržište nekretnina	<ul style="list-style-type: none"> ✓ izgradnja objekata za potpomognuto življene ✓ izgradnja pametnih kuća ✓ građevinske rekonstrukcije
Financijski sektor	<ul style="list-style-type: none"> ✓ financijski proizvodi i usluge posebno razvijeni za tržište srebrnih potrošača (obrnute hipoteke, različiti investicijski i osiguravateljski proizvodi)
Prehrambena industrija	<ul style="list-style-type: none"> ✓ proizvodi bazirani na aktivnom i zdravom življenju
Turizam	<ul style="list-style-type: none"> ✓ adekvatni aranžmani u izvansezonskom razdoblju, prvenstveno u objektima poput toplica ili hotela s programima namijenjenim fizičkoj rehabilitaciji ✓ uključivanje tzv. ekonomije dijeljenja u razvoj seniorskog turizma
Obrazovanje	<ul style="list-style-type: none"> ✓ cjeloživotno obrazovanje koje bi omogućilo nadograđivanje postojećih znanja i tzv. novu karijeru
Javni sektor	<ul style="list-style-type: none"> ✓ modeli javne nabave kao potpora socijalnim i tehnološkim inovacijama

Tablica 1. Primjena koncepta srebrne ekonomije u različitim poslovnim sektorima

Hoće li se, i koliko brzo, koncept srebrne ekonomije razvijati u navedenim sektorima ovisi prvenstveno o specifičnosti svake zemlje i njezinim komparativnim prednostima. Uzimajući u obzir da je politika inovacija glavni instrument ekonomske i društvene prilagodbe zemalja na trend starenja stanovništva, nužna je dobro razvijena mreža suradnje između javnih i privatnih organizacija koje su sposobne prepoznati i promovirati tehnološke i socijalne inovacije kao čimbenike razvoja. Bez međusobne suradnje javne vlasti, znanstvenih institucija, raznih istraživačkih centara, laboratorija i kreditnih institucija razvijanje inovacija nije moguće.

U konačnici, razvoj novih proizvoda, usluga i poslovnih modela na temeljima srebrne ekonomije može imati izravan utjecaj na javne sustave zdravstvene i socijalne skrbi povećavajući njihovu održivost. Sustavno uvođenje inovacija tako može omogućiti očuvanje održivosti javnih proračuna, ali i njihovo sinergijsko upregnuće u pametni ekonomski rast. [16]

4. Zaključak

Prepoznato kao kritičan društveni problem, starenje je postalo važna tema brojnih istraživanja. Zemlje koje su suočene s procesom starenja primarno su usredotočene

na fiskalnu održivost svojih mirovinskih sustava i politike poticanja nataliteta. No postalo je jasno da se postojeći demografski trendovi mogu samo donekle ublažiti, ali ne i zaustaviti, zbog čega se sve više razmišlja o tome kako proces starenja stanovništva pretvoriti u životnu i poslovnu prigodu. Na toj su se ideji počele razvijati nove industrije, proizvodi, usluge i zakonska rješenja.

Srebrna ekonomija podrazumijeva gospodarske prilike/mogućnosti koje izrastaju iz javne ili osobne potrošnje povezane sa starenjem stanovništva i specifičnim potrebama populacije starije od 50 godina. Ovaj koncept pruža brojne mogućnosti razvoja socio-poduzetničkih inicijativa, budući da su u te inicijative često uključeni ljudi starije životne dobi. No unatoč značajnom potencijalu, srebrno se poduzetništvo zbog regulatornih ograničenja i ograničenog pristupa financijskim instrumentima u mnogim zemljama još uvijek adekvatno ne razvija.

S obzirom da se starenjem stanovništva sve više uviđa kako je postojeće proizvode i usluge potrebno prilagoditi, inovirati ili ponuditi nešto sasvim novo, jer je potražnja za uslugama i proizvodima za osobe starije životne dobi drugačija u odnosu na druge dobne skupine, a ujedno i stalno raste zbog produljenja životnoga vijeka, učinci srebrne ekonomije bi trebali dovesti do inovacija u brojnim poslovnim sektorima, poput turizma, prehrambene industrije, građevinarstva, financijskog sektora, itd.

Nažalost, koncept srebrne ekonomije i njezini potencijali u Republici Hrvatskoj još uvijek nisu osvijesteni i nedovoljno se potiču socio-poduzetničke inicijative usmjerene na kvalitetu života i pružanje socijalnih usluga starijim osobama.

5. Literatura

- [1] Wertheimer-Baletić, A. (2004). Depopulacija i starenje stanovništva – temeljni demografski procesi u Hrvatskoj. *Društvena istraživanja*, Vol. 13, No. 4-5, 631-651, ISSN 1848-6096
- [2] Puljiz, V. (2016). Starenje stanovništva–izazov socijalne politike. *Revija za socijalnu politiku*, Vol. 23, No. 1, str. 81-98, ISSN 1845-6014
- [3] European Commission (2015). The 2015 Ageing Report. Economic and Budgetary projections for the 28 EU Member States 2013–2060. *Dostupno na: https://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2015/pdf/ee3_en.pdf* *Pristup: 12-04-2020*
- [4] Kohlbacher, F. & Herstatt, C. (2010). *The silver market phenomenon: Marketing and innovation in the aging society*. Springer Science & Business Media, ISBN 978-3-642-14338-0, Berlin
- [5] European Commission (2015). Growing the Silver Economy Background paper. *Dostupno na: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/growing-silver-economy-background-paper>* *Pristup: 18-03-2020*
- [6] Štefánik, M., Domonkos, T., Horvát, P., Hvozdíková, V., Lichner, I., Miklošovič, T. & Radvanský, M. (2013). Modelling the economic potential of the silver economy *Dostupno na: [file:///C:/Users/lap/Downloads/radvansky_m9863%20\(5\).pdf](file:///C:/Users/lap/Downloads/radvansky_m9863%20(5).pdf)* *Pristup: 18-03-2020*
- [7] Jurčić, Lj. (2017). Svjetsko gospodarstvo deset godina nakon početka krize. *Ekonomski pregled*, Vol. 68, No. 6., str. 655-685, ISSN 1848-9494

- [8] Bloom, D. E., Canning, D., Fink, G. & Finlay, J. E. (2010). The cost of low fertility in Europe. *European Journal of Population*, Vol. 26, No. 22., str. 141-158., ISSN 1572-9885
- [9] Sharpe, A. (2011). Is ageing a drag on productivity growth? A review article on ageing, health and productivity: the economics of increased life expectancy. *International Productivity Monitor*, No. 21., str. 82-94, ISSN 1492-9767
- [10] Prettnner, K. (2013). Population aging and endogenous economic growth. *Journal of population economics*, Vol. 26, No. 2., str. 811-834
- [11] OECD (2013). A Good Life in Old Age? Monitoring and improving quality in long-term care. *Dostupno na: <https://www.oecd.org/els/health-systems/a-good-life-in-old-age-9789264194564-en.htm>* *Pristup: 20-03-2020*
- [12] Zsarnoczky, M. (2016). Innovation challenges of the silver economy. *VADYBA*, Vol. 28, No. 1., str. 105-109., ISSN 2424-399X
- [13] Schulz, E. & Radwanski, M. (2014). Impact of ageing populations on silver economy, health and long-term care workforce, *Dostupno na: https://www.econstor.eu/bitstream/10419/128604/1/Schulz_Impact-Ageing-Populations.pdf* *Pristup: 19-04-2020*
- [14] Pauhofova, I. & Dovalova, G. (2015). Potential of silver economy in the European Union (selected views). *European Scientific Journal*, No. August Special edition, str. 190-205., ISSN 1857- 7431
- [15] Ivanić, V. (2019). Aktivno starenje i preduslovi za srebrno preduzetništvo u Srbiji. *Stanovništvo*, Vol. 57, No. 1., str. 71-95., ISSN 2217-3986
- [16] Nikolić, D. (2017). Hrvatska treba, po ugledu na razvijenije zemlje, strategiju za poslovne potencijale starijeg stanovništva, *Dostupno na: <https://objektivno.hr/intervju-drazen-nikolic-hrvatska-treba-po-ugledu-na-razvijenije-zemlje-strategiju-za-poslovne-potencijale-starijeg-stanovnistva-89671>* *Pristup: 17-04-2020*
- [17] Ruzik-Sierdzińska, A. & Radvanský, M. (2015). Two faces of ageing: Older workers and older consumers. U: *Green, Pink & Silver? The Future of Labour In Europe*, Beblavý, M., Maselli, I., Veselková, M. (ur.), str. 102-127, CEPS, Brussels, ISBN 978-94-6138-444-7
- [18] Kurek, S. & Rachwał, T. (2011). Development of entrepreneurship in ageing populations of The European Union. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, Vol. 19, str. 397-405, ISSN 1877-0428
- [19] Meiners, N. (2014). Economics of ageing: research area and perspectives. *Quality in Ageing and Older Adults*, Vol. 15, No. 2, str. 63 – 75, ISSN 1471-7794
- [20] Moschis, G. & Pettigrew, R. (2011). Business strategies for enhancing quality of life in later years. U: *The Silver Market Phenomenon – Marketing and Innovation in the Aging Society*, Kohlbacher, F. & Herstatt, C. (ur.), str. 229-247, Springer, Heidelberg, ISBN 978-3-642-14338-0
- [21] Zsarnocky, M. & Gyorgy, E., (2016). The New Hope for the EU – Silver Economy. *Dostupno na: http://www.regionalstudies.org/uploads/Martin_Zsarnoczky_-_The_New_Hope_for_the_EU_eng.pdf* *Pristup: 10-05-2020*

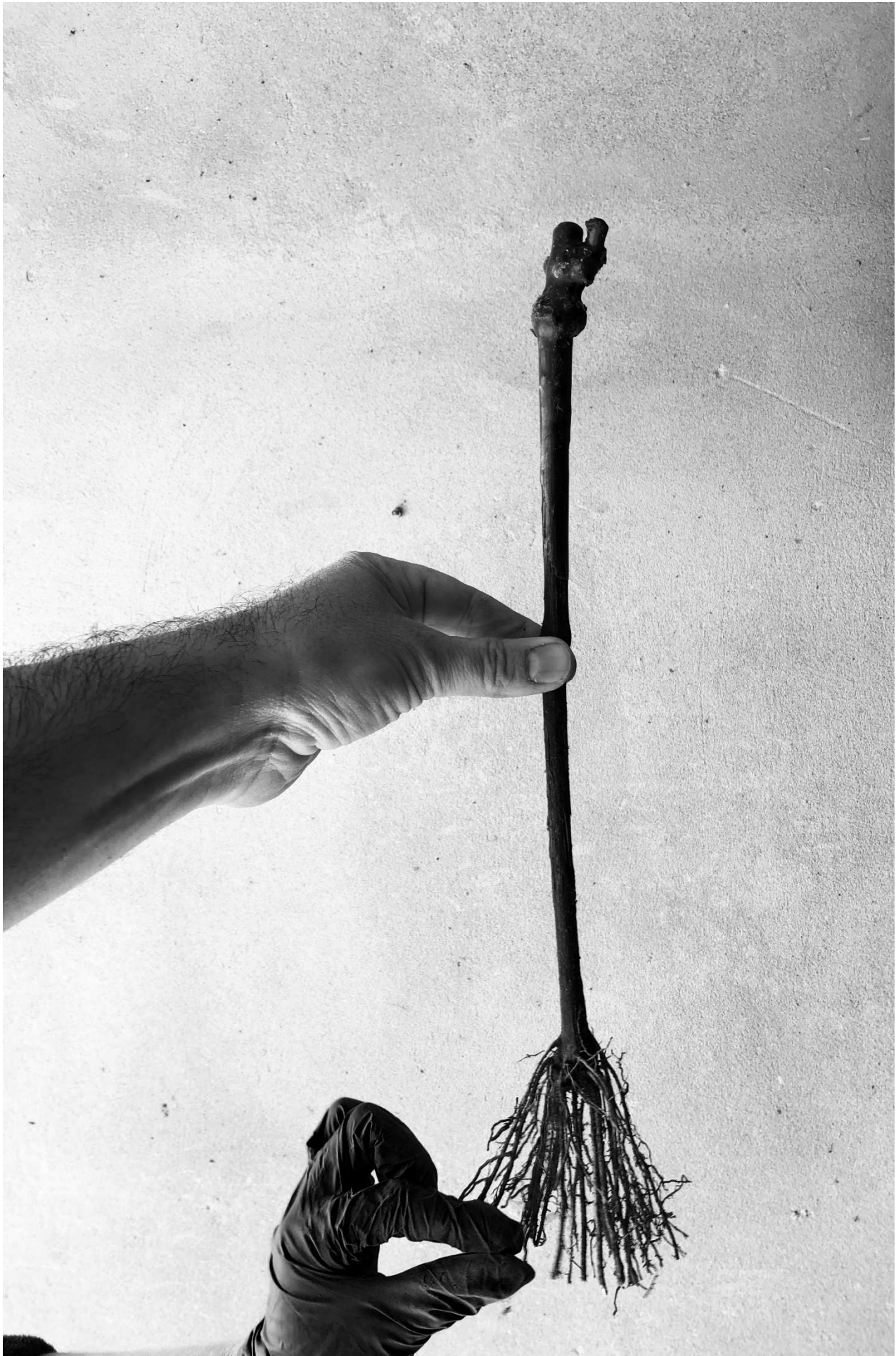

Photo 045. Cijep / Graft